

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу з німецької мови

ДОБРИЦА Аліна Володимирівна

**ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БАВАРСЬКОГО
ДІАЛЕКТУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОРТАЛУ MUENCHEN.DE)**

Спеціальність 035.043 – філологія
(германські мови та літератури,
(переклад включно), перша – німецька)»

Автореферат
дипломної роботи
на здобуття академічного ступеня магістра

Миколаїв – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дипломну роботу присвячено вивченню національних варіантів сучасної німецької літературної мови та дослідженню способів передачі баварського діалекту українською мовою на лексико-стилістичному рівні.

Національна своєрідність німецької мови в різних ареалах її поширення стала об'єктом дослідження ряду вчених, як в нашій країні, так і за кордоном. Це праці В.М. Жирмунського, Є.Г. Різель, А.І. Домашнєва, Н.І. Филичева, В.Т. Малигіна, Л.Б. Копчук, В.Б. Меркур'єва, В.М. Бухарова, Р.С.Алікаєва та інших вітчизняних лінгвістів; а також роботи зарубіжних вчених Е. Кранцмейера, П. Візінгера, У. Аммона і ін. Донині в лінгвістиці немає єдиного узагальнюючого терміна для позначення будь-якого різновиду даної мовної системи, незалежно від її лінгвістичного, соціального або комунікативного статусу. Майже кожен дослідник називає її по-своєму: «ідіом» (В.Г. Гак), «різновид мови» (О.С. Ахманова), «мовне утворення» (Л.Б. Нікольський), «форма існування мови» (А.І. Домашнєв), «мовна комунікативна система» (А.Д. Швейцер) та ін.

Однак проблема визначення місця австрійських діалектів в системі форм існування відповідних національних варіантів сучасної німецької мови в соціально-політичних умовах, що постійно змінюються, а також аналіз функціональних можливостей діалектної лексики в публічних текстах онлайн-видань продовжують зберігати наукову значущість.

Актуальність дослідження пояснюється інтересом сучасної германістики до особливостей варіативності сучасної німецької мови, до проблем осмислення австрійського національного варіанту німецької мови в світлі плюроцентричного підходу. Також вона зумовлена недостатнім ступенем дослідженості способів відтворення баварського діалекту у перекладі українською мовою; по-третє, значущістю засобів масової комунікації для розвитку і функціонування термінології та мови в цілому. І, нарешті, по-четверте, аналіз поданих текстів

дозволяє виявити як проблеми при їх перекладі, так і визначити принципи передачі їх особливостей в українському перекладі.

Метою роботи є виявлення об'єктивних закономірностей передачі баварського діалекту на лексико-стилістичному рівні на основі аналізу фактичного матеріалу німецькою та українською мовами (інтернет-портал muenchen.de та інста-сторіз).

Відповідно до мети роботи сформульовано наступні **завдання**:

- опрацювати критику та проаналізувати ступінь дослідженості діалектів німецької мови у працях науковців, особливо групи діалектів австрійського варіанту німецької мови;
- охарактеризувати відмінності національних варіантів сучасної німецької мови від стандартизованої на всіх мовних рівнях;
- провести порівняльний аналіз оригіналу з перекладами українською мовою й встановити способи відтворення мовних одиниць баварського діалекту на лексико-стилістичному рівні.

Об'єктом дослідження даної роботи виступають публіцистичні тексти та їх скорочені версії у форматі інста-сторіз, на основі яких проводиться порівняльний аналіз чотирьох мов та визначення специфіки їх перекладу.

Предметом дослідження є особливості передачі лексико-стилістичного рівнів при перекладі публіцистичних текстів та інста-сторіз, визначення способів і прийомів перекладу баварського діалекту українською мовою.

Матеріалом дослідження слугує вибірка публіцистичних текстів у форматі інста-сторіз за період висвітлення народного свята Октоберфест (вересень-жовтень 2019 року) із інтернет-порталу muenchen.de і соціальної мережі Instagram та їх переклади українською мовою.

Для розв'язання поставлених **завдань** у роботі застосовано комплексну методику дослідження. Основними методами аналізу перекладу публіцистичних текстів у форматі інста-сторіз є описовий метод, які враховує теоретичний аспект

дослідження, а також перекладознавчий аналіз для виявлення відмінностей мови оригіналу та мови перекладу, який враховує практичний аспект дослідження. Описовий метод полягає у аналізі теоретичних засад дослідження, а також у описі основних лексико-стилістичних особливостей передачі баварського діалекту. При цьому використовується метод порівняльного аналізу для зіставлення розбіжностей при перекладі, що характерні публіцистичним текстам у форматі інста-сторіз німецькою та українською мовами.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що за допомогою порівняльного аналізу двох неблизько споріднених мов (німецька та українська) на матеріалі поданих інста-сторіз є можливим визначення найчастіше уживаних способів передачі діалектизмів. Було виокремлено та охарактеризовано основні прийоми та підходи при перекладі лексичного та стилістичного рівнів публіцистичних текстів.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що його результати сприяють розвитку теоретичних аспектів перекладознавства, зокрема визначенню прийомів і способів при передачі територіальної лексики на стилістичному рівні.

Практичне значення проведеного дослідження зумовлено можливістю використання його результатів у викладанні курсу «Теорія та практика перекладу», у спецкурсах «Переклад функціональних стилів», «Порівняльна стилістика німецької та української мов», «Лексикологія німецької мови», при виконанні курсових, дипломних та магістерських робіт.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження апробувалися на XL Міжнародній інтернет-конференції «**Стратегічні пріоритети в науці**».

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 87 позицій. Загальний обсяг 87 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Характеристика структури австрійського національного варіанту сучасної німецької мови і роль баварського діалекту в його формуванні» здійснюється короткий огляд основних лінгвістичних теорій та визначень понять «діалект», «мовна ситуація», «говірки» та ін.

Німецька мова є державною мовою кількох країн (Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембургу, Ліхтенштейну) і характеризується національними особливостями у всіх регіонах свого поширення. Тому дослідження національних варіантів сучасної німецької мови становлять на даний час одну з центральних проблем сучасної германістики. Проблема вивчення мовної варіативності є предметом дослідження в таких областях мовознавства, як соціолінгвістика, лінгвістична стилістика, лінгвістика тексту.

У сучасній германістиці поняття варіативності використовується відносно різних рівнів мови: фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного. Важливо відзначити, що явище варіативності відзначається не тільки у внутрішній структурі мовної системи.

Практично кожна мова існує у вигляді безлічі «форматів», таких як діалекти, говірки, групи говірок, територіальні варіанти тощо. Кожна з них має особливі лінгвістичні ознаки, свої соціальні та комунікативні функції. Вивчення цих «форм існування мови» і утворило предмет особливої області лінгвістичних знань – теорії варіантів мови (мовної варіативності).

Початком теоретичного вивчення полінаціональних літературних мов у вітчизняному мовознавстві можна вважати 50-ті роки ХХ століття, коли були опубліковані праці Г.В. Степанова, в яких розглядалося становище іспанської мови в країнах Латинської Америки. У своїх роботах Г.В. Степанов підкреслює, що безліч співіснуючих різновидів однієї мови виступають як органічно взаємозалежна і взаємозумовлена єдність. Мова, будучи єдністю зовнішньої і внутрішньої системи, розглядається як історично вироблений комплекс підсистем,

що виникли на базі варіювання і комбінування його внутрішньої системи. При цьому зовнішню систему мови необхідно розглядати в двох аспектах – парадигматичному і синтагматичному. Важливою характеристикою зовнішньої системи в її парадигматичному плані є «стан мови» – сукупність всіх видів його варіативності незалежно від ступеня функціонального навантаження.

Вітчизняні германісти відзначають, що національний варіант мови – явище соціолінгвістичне. Він складається з інваріантного ядра (тобто з загальних основних мовних категорій) і елементів різних мовних рівнів, що варіюються. Всі національні варіанти одної національної негомогенної мови входять як системи (діасистеми, підсистеми) в архісистему єдиної мови (німецької, англійської, французької, іспанської та ін.). Національний варіант мови виконує також всі суспільні функції, властиві будь-якій (національно гомогенній) мові, тобто охоплює всі сфери суспільного життя: науку і освіту, пресу, кіно, театр, телебачення, радіомовлення та ін.

Австрійська німецька – це державний нормований варіант німецької мови в Австрії, якому притаманні свої особливості на всіх мовних рівнях: фонологічному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. Австрійський національний варіант сучасної німецької мови утворює окрему ієрархічну систему форм існування мови, яка має наступну структуру: австрійська літературна мова – австрійські побутово-розмовні форми мови – австрійські діалекти. Домінуючу позицію в системі форм існування сучасної німецької мови в Австрії займає літературна мова, що, як засіб спілкування, володіє певним набором ознак.

В.М. Жирмунський виділяє діалекти, що існують на території Австрії, як баварсько-австрійські (за винятком діалекту федеральної землі Форарльберг, який відноситься до верхньонімецького діалекту) і розділяє їх на наступні групи: середньобаварський (Mittelbairisch) зі середньоавстрійським (Mittelösterreichisch) або дунайсько-баварський (Donaubairisch); південнобаварський (Südbairisch) з південноавстрійським (Südösterreichisch).

Говорячи про діалектну основу мовної системи в Австрії, відзначимо, що всі діалекти, за винятком діалекту федеральної землі Форарльберг, входять в одну систему, подібну до баварських діалектів німецького ареалу. Ця обставина дозволяє австрійцям і баварцям практично безперешкодно спілкуватися, залишаючись в рамках свого місцевого діалекту.

У другому розділі «Лінгвістичний і етнокультурний статус діалекту як форми існування німецької мови в Австрії» розглядаються особливості передачі баварського діалекту українською мовою на лексико-стилістичному рівні.

Ми вважаємо, що дослідження мовних особливостей австрійських діалектів на різних рівнях (фонетичному, лексичному і граматичному), а також тенденцій їх подальшого розвитку являє собою актуальну задачу сучасної германістики.

У якості об'єктів для аналізу нами були обрані відео (у форматі інста-сторіз) та статті, призначені для вивчення баварського діалекту. Баварський діалект виділяється серед інших баварско-австрійських діалектів наступними ознаками: широтою поширення, соціальною престижністю і функціональною значущістю.

Аналіз відео у форматі інста-сторіз дозволив виявити наступні фонетичні особливості баварського діалекту:

- палаталізація $l > i$:

Hoiz – Holz (деревина);

- вокалізація **r** з переходом в **a**:

imma – immer (завжди);

- дифтонгізація $u > ue, ua; \bar{u} > ia, ua; i > ia$:

Wia miassn feiern – Wir müssen feiern (ми повинні відсвяткувати);

- монофтонгізація дифтонга $ei > a$:

i man – ich meine (я маю на увазі);

- діалектна вимова заперечної частки nicht як nix:

I hab das nix g'sehen – ich habe das nicht gesehen (я цього не бачив);

- відсутність умлаута у сильних дієсловах в 3-ій особі однини теперішнього часу:

sie schlaft – вона спить;

- перехід в корені слова голосного [a] в [o]:

wos – was (що);

- редукція префіксу ge- в іменниках і дієсловах у формі дієприслівника:

gheart – gehört (чути).

Лексика австрійських діалектів багата словами, що відбивають риси і соціальне становище людини, своєрідність природних умов, особливо господарства і побуту населення тієї чи іншої місцевості. На матеріалі інста-сторіз та офіційного сайту Мюнхена було проаналізовано статті та відео розважального характеру, присвячені вивченню та популяризації баварського діалекту.

Слова, корені яких відсутні в літературній мові, або слова, які отримали в діалекті особливе фонетичне або афіксальне оформлення:

Tafekklassla – Schüler der 1. Klasse (учень першого класу);

Broala – Fahrer (водій);

Buur – Landwirt/Bauer (селянин);

Bazi – junger Mann (юнак);

Dirndl – junge Frau (молода жінка);

Feaschak – fescher Mensch (розумна людина);

Bamsti – arroganter Mann (зарозуміла людина);

Heferl – kleiner Topf, Kaffeetasse (маленький горщик, чашка для кави);

Troug – Trog (корито).

Як видно із попередніх прикладів, стилістична функція не була виконана при перекладі. Слова українською мовою мають абсолютно інше емоційне забарвлення, більш нейтральне, яке схоже на слова літературною мовою. Також у перекладах простежується дуже багато описових конструкцій через відмінності у мовних картинах світу та неможливості підбору інших мовних засобів.

ВИСНОВКИ

У ході роботи було розглянуто особливості функціонування діалектів як форми існування німецької мови в Баварії та Австрії. Для мовної ситуації в сучасній Австрії характерна висока функціональна значимість діалекту як форми існування німецької мови: діалекти використовуються в повсякденному спілкуванні як «домашні», «сімейні» мови, проникають в суспільне життя через пресу, радіо, телебачення.

Австрійські діалекти також взаємодіють з літературною мовою. Результатом цієї взаємодії є поповнення вокабуляра німецької літературної мови в Австрії лексичними одиницями, що мають діалектне походження.

У сучасній діалектології існує точка зору, яка стверджує, що провідні тенденції мовного розвитку пов'язані не з «зникненням» та «відмиранням» діалекту, а з його відходом з колишніх позицій і переінтеграцією його елементів в інші мовні форми, перш за все, в регіональну (побутово-розмовну) мову, коли діалект перетворюється в субстрат регіональної мови.

Діалект є невід'ємною частиною етнокультури австрійців: наведені в роботі приклади свідчать про те, що діалектні елементи є ядром багатьох фразеологізмів, яскраво передають звичаї, традиції і історичний досвід австрійців. Діалекти мають певний функціональний потенціал в творах австрійської художньої літератури: нерідко використовуються як маркери регіональної, соціальної приналежності, а також як засіб вираження емоцій.

У роботі розглянуто стилістичний потенціал баварських лексичних, етнографічних і словотворчих діалектизмів в мас-медійних текстах.

Діалектна лексика використовується не тільки в заголовках письмових текстах, а й в невеликих відео у форматі інста-сторіз. Вона передає національний і локальний колорит, допомагає доступно і зрозуміло для місцевих жителів

позначити страви національної кухні, предмети і явища з повсякденного життя баварців.

У ході дослідження було виявлено, що не існує єдиного способу передачі діалектизмів і просторіч при перекладі. Значна частина діалектизмів і просторічних слів передана за допомогою відносних еквівалентів, які не завжди точно передають мету повідомлення. Насправді, неможливо відтворити всі особливості мови, особливо якщо ми говоримо про діалект. Зовсім не обов'язково, щоб у народній мові кожному розмовному звороту оригіналу відповідало просторіччя в перекладі; воно може бути використано в іншому місці, аби загальне враження від мовної характеристики збереглося незмінним.

Щодо подальших перспектив існування австрійських територіальних діалектів відзначимо характерну для всього баварсько-австрійського мовного ареалу тенденцію до регіоналізації. Під даним терміном ми розуміємо орієнтацію сільських діалектів з вузьким радіусом поширення на діалекти великих міст і федеральних земель з широким радіусом поширення і високої соціальної престижністю, тісний контакт діалектів з іншими формами існування німецької мови в Баварії, входження елементів діалекту в побутово-розмовної і літературної мови і в кінцевому підсумку переродження діалектів в регіональні мови.

Отримані практичні результати дозволяють зробити висновок про те, що діалекти не тільки виконують в Баварії функцію одного із засобів комунікації, а й є важливим провідником національної та регіональної культури, що дозволяє їм займати стійке положення в системі форм існування німецької мови.

Таким чином, обрана методологічна основа кваліфікаційної роботи магістра, націлена на вирішення важливих завдань в області теорії національної варіативності німецької мови та осмислення подальших перспектив розвитку діалектів в Австрії та Німеччині, дає вагомий привід для їх подальшого дослідження і систематизації знань про даний діалект.

